

Publicerad 23 sep 2002

DEL 1

"Låt barnen vara en del av samhället"

SKOLAN ÄR FRAMFÖR allt en förvaringsplats, ett sätt att hålla barnen ur vägen. De unga är inte inlemmade i samhället. Det vore nästan omöjligt att leva som vi gör i Västerlandet om vi inte kunde stoppa undan dem i skolorna, menade den norska samhällsforskaren Nils Christie i sin debattbok "Om skolan inte fanns" för trettio år sedan. Han har inte ändrat sig.

Nils Christies ideal är att barnen får vara en del av samhället från början. På 1970-talet vållade hans åsikter stort rabalder.

Fortfarande vänder de upp och ner på våra invanda föreställningar.

- Jag tycker nog att mycket i boken står sig, säger Nils Christie i dag.

- Som detta att skolmyndigheterna ser på barnen som tomma kärl som ska fyllas med kunskap. Trots att de redan kan så mycket. Och skolans centrifugalkraft, som separerar bort dem som inte passar i systemet, lär dem att de egentligen inte duger till något. Samtidigt skapar detta lätt förakt för svaghet och självgodhet hos de vällyckade.

- I dag skulle jag ha skrivit mycket mer om den ålderssegregering som skolan bidrar till.

NILS CHRISTIE ANSER att åldersenhetliga grupper hör till det mest motbjudande man kan tänka sig. Men vi delar in alla efter ålder redan från spädbarnsåren, från daghem och förskolor genom skolans alla stadier och yrkeslivets faser.

- Vi ligger där som tunna skivor i en getost. Nu upplever jag samma sak från andra hållet av livet.

Nils Christie är professor i kriminologi i Oslo, fortfarande aktiv debattör och internationellt verksam forskare. Han fyller 75 nästa år och är pensionär sedan länge, men han har behållit ett rum på universitetet, undervisar och handleder ännu institutionens studenter.

På hans dörr sitter en liten lapp om att det går bra att knacka på efter 14 på eftermiddagarna. Tiden innan vill han ha för eget arbete.

-Jag vägrar kalla mig "emeritus" som gamla professorer förväntas titulera sig. Jag är inbiten motståndare till åldersgränser, de gör bara livet besvärligt. Alla borde ha samma möjlighet att fortsätta sitt yrkesliv, om de tycker att det är roligt förstås. På

Barn undersöker världen. Kunskap får man genom egen nyfikenhet, menar Nils Christie. Han önskar att människor kunde få fortsätta så genom livet. I stället möts barn av lärare som kan svaret på alla frågor men ställer dem ändå, bara för att kolla om eleverna kan.

Norsk samhällsforskare. Nils Christie är emot skolan och skolbyråkrater men gillar lärare.

samma sätt kan man väl få skaffa sig skolning under vilken del av livet man vill.

SOM KRIMINOLOG SER Nils Christie många likheter mellan fängelserna och skolan. Samhället stänger in dem som stör samhällslivet. Och där kan individerna pressas ända ner i botten, där de ger upp helt och inte känner någon som helst delaktighet i det som påtvingas dem.

Nils Christie ser massor av uppgifter för unga i samhället. Tänk bara på alla åldringar som behöver hjälp. Vad kan barnen inte lära av det? Både få självkänsla av att behövas och föra meningsfulla samtal med människor i en annan ålder.

Du är ju emot skolan. Ändå har du varit verksam med att undervisa hela livet.

- Jag är inte emot lärare. Tvärtom har jag nyligen pläderat för den gamla sortens vandrande ryggsäckslärare som förr vandrade mellan byarna i Norge. Betänk att skola ursprungligen betyder fritid, och med det menas fri tid till att göra något annat än den omedelbara verksamheten för livets uppehåll.

- Och jag har ingenting emot kunskap. Men jag har ägnat mycket tid åt att lära studenter att få kunskap på annat sätt än de lärt sig i skolan. Framför allt att de inte ska utgå från läroböcker. De ska först gå till sig själva, tänka efter och därefter vända sig till böckerna, men då till den ursprungliga forskningen.

- **LÄROBÖCKER ÄR DJÄVULENS** uppfinning. De är så ytliga i sin strävan att få med allt. Därför skummar de bara av en massa olika ämnen utan att stanna upp och fördjupa sig. Då är det bättre att studenterna läser några få originalarbeten som de sätter sig in i ordentligt i stället för att bara få nosa på många.

Kunskap får man genom egen nyfikenhet. Ett barn är alltid en forskare, menar Nils Christie och skiner upp:

- Tänk på hur en ettåring undersöker världen, med ögon, fingrar och tunga. Så önskar man att människor alltid kunde få fortsätta genom livet - om än inte alltid med tungan. I stället möts de av lärare som kan svaret på de flesta frågor men ställer dem ändå, bara för att kolla om eleverna kan. Då är det många som böjer sig för sin egen okunskap och oduglighet.

- Men det borde naturligtvis vara tvärtom, att man får fråga läraren om allt. Han ska hjälpa en att finna svaren. Dessutom: Schemat ska inte kasta eleverna från det ena ämnet till det andra.

DET FINNS BÅDE insikter om och ansatser till den här sortens lärande. Nils Christie pekar på Waldorfskolorna, även om han är kritisk till dem också. "Värstingresor" där ungdomar får vara med och rusta en båt för långfärd är ett annat exempel. Han tycker att det är synd att det bara är de ungdomar som anses helt omöjliga som får ta del av sådan pedagogik.

Ligger det inte något cyniskt i att vilja ta bort skolan när man betänker hur barn i fattiga länder hungrar efter kunskap? Att få gå i skola står ofta högst på deras önskelista.

- Att barn, ungdom, vuxna och gamla ska skaffa sig - och ges - kunskap är en självklar sak. Men det bör ske i sammanhang där kunskapen upplevs som relevant. Att bli pådyvlat kunskap när man inte ser dess betydelse för ens eget liv bidrar lätt till kunskapsvägran, ja till och med kunskapsförakt. Det finns också en betydande fara för att man mister kontakten med allt det man vet utan att veta att man vet det - intuitiv kunskap, kontakten med sina egna moraliska källor.

- **ALLT DET VIKTIGASTE** i unga människors liv finns ju tätt inpå dem. Förhållandet till de

närmaste, reglerna för hur man uppför sig, reglerna för hur band mellan människor skapas och upprätthålls. Och också medlen, orden och vad de betyder, det grundläggande för livets uppehåll, mat, omsorg, vård. Det är från det konkreta vi kan gå till det abstrakta.

- Före folkskolans tid visste en yngling att hans liv skulle bli som hans fars. Han skolades in i hans yrke och livet fortgick oförändrat. Numera är vi så inställda på att allt ska förändras till det bättre, det är modernitetens föreställning om att det hela tiden är och fortsatt ska bli framsteg. Men så är det ju inte.

Är det där inte uttryck för en norsk konservativ bymentalitet?

- Jag reser i väst och öst och är mycket bekymrad över tillståndet i både Ryssland och USA när jag ser hur dessa stora samhällen håller en så betydande del av befolkningen i fängelse. Det måste finnas bättre sätt att behandla sina invånare. Men också i våra samhällen ser vi ju betydande svaghetstecken. De sociala skillnaderna ökar, solidariteten minskar och tankarna på ekonomisk vinst sätts allra främst. Kanske skulle vi snarare tala om tillbakasteg än framsteg, säger han.

Ett av de starkaste argumenten mot Nils Christie när han gav ut "Om skolan inte fanns" var att han inte tog rätt på de svagas intressen. En allmän obligatorisk skola är ändå oöverträffat som demokratiskt projekt.

- Det är jag långt ifrån övertygad om. Alla tillbringar flera år i en gemensam skola. Men de kommer inte ut som likvärdiga. Inte heller med lika livschanser, säger Nils Christie.

- Jag skrev den där boken under ett sommarlov efter ett föräldramöte för ett av mina barn. Jag minns hur glad jag blev när jag upptäckte att man kunde förstå skolan genom att tänka bort den. Många tyckte att det var vansinnigt. Andra i skolvärlden sa att jag hade satt ord på vad de hade tänkt.

Nisse Larsson, nisse.larsson@dn.se

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.